

En skadad stensättning och ett möjligt
kvartsbrott vid

Svartinge

Arkeologisk slutundersökning av
skadad stensättning, Raä 206 vid
Svartinge, Sollentuna socken och
kommun, Uppland.

Göran Werthwein

Rapport 2001:5

En skadad stensättning och ett möjligt
kvartsbrott vid

Svartinge

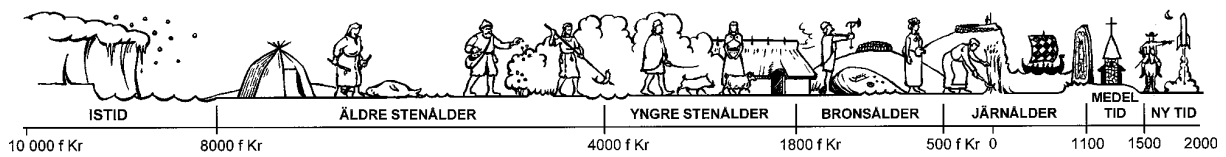
Arkeologisk slutundersökning av
skadad stensättning, Raä 206 vid
Svartinge, Sollentuna socken och
kommun, Uppland.

Göran Werthwein

Rapport 2001:5

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Anders Ericsson
 Plan och profil: Göran Werthwein
 Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2001

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Metod	8
Undersökningsresultat	8
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Figurförteckning

Fig 1. Undersökningsområdets läge markerat på Blå kartan	6
Fig 2. Fornlämningar i närområdet kring Raä 206	7
Fig 3. Ekonomiska kartans blad 10I 9d Sollentuna	8
Fig 4. Stenpackningen efter rensning	9
Fig 5. ¹⁴ C-prover tagna i sotlagret	9

Bilagor

- Bilaga 1. ¹⁴C-analys, prov Kp3
- Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, plan och profil
- Bilaga 3. Fyndlista

Sammanfattning

Vid projektering av en matarledning mellan Odensala och Häggvik skadades stensättning Raä 206 vid Svartinge, Sollentuna sn, Uppland. Detta föranledde en arkeologisk slutundersökning av graven för att dokumentera och ta tillvara de fynd som påträffades. Stensättningen var belägen i krönläge. Fornlämningssmiljön kring graven bestod av enstaka gravar och gravfält.

Vid utgrävningen konstaterades att endast delar av kantkedjan och dess stenpackning fanns bevarad. Trots detta var gravgömmen, som utgjordes av ett sot- och benlager, intakt. Orsaken till detta torde vara att gömmen koncentrerades till en naturlig svacka i berget. I benlagret plockades ett kolprov som ^{14}C -analyserades av Ångströmslaboratoriet i Uppsala vilket gav en datering till förromersk järnålder. Den osteologiska analysen kunde endast påvisa brända ben efter en vuxen människa.

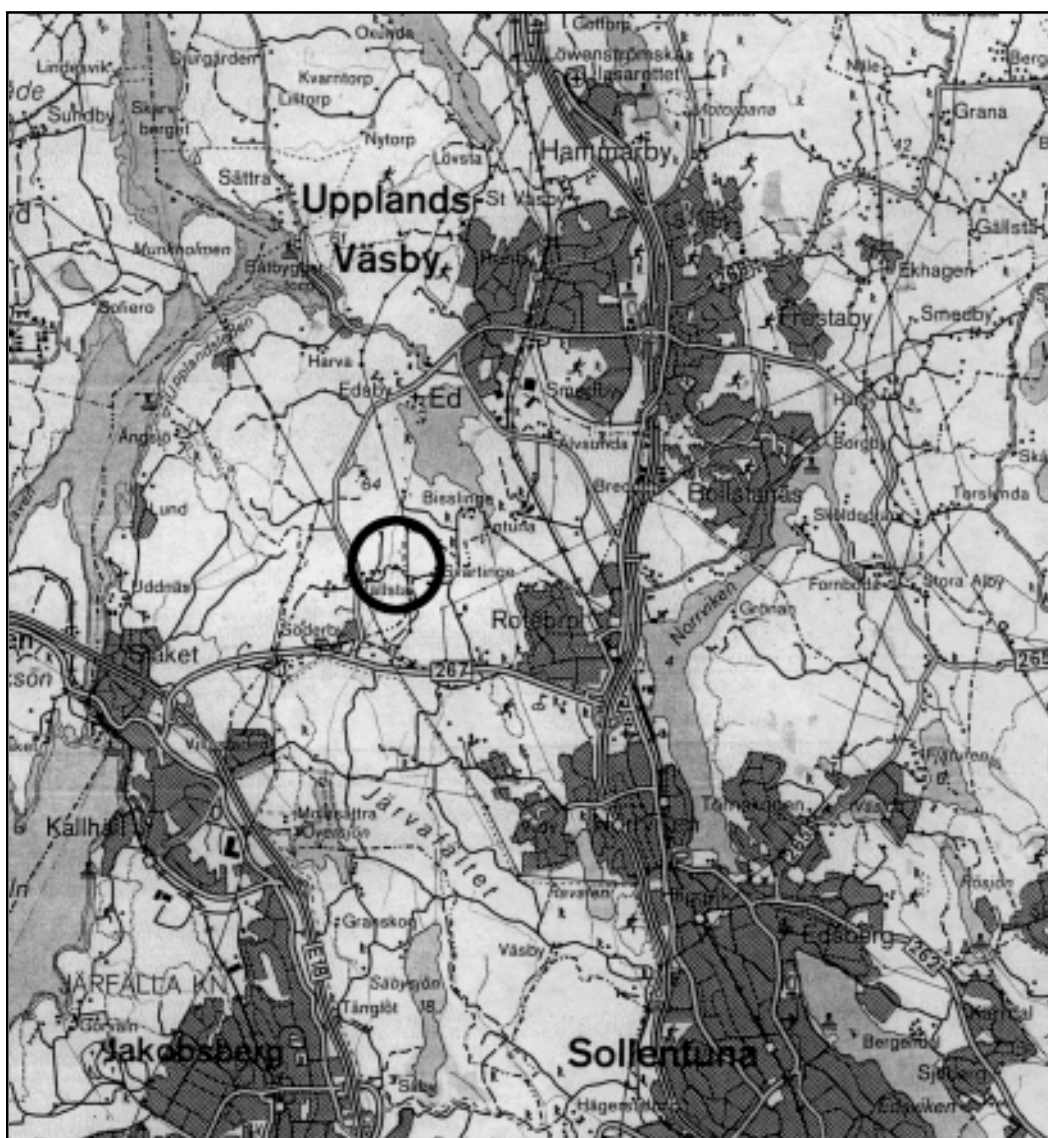

Fig 1. Undersökningsområdets läge markerat på Blå kartan, skala 1:100 000.

Enstaka kvarts- och kvartsitavslag samt två kvartskärnor påträffades utanför gravens begränsning på berghällen samt i ben/sotlagret. Detta kan indikera att aktiviteter från sten- och/eller bronsålder pågått någonstans i närheten. Kanske har man brutit kvarts i någon intilliggande åder.

Inledning

Då länsstyrelsen 1998 gjorde en besiktning av en matarledning mellan Odensala och Häggvik noterades att stensättning Raä 206 vid Svartinge, Sollentuna sn, Uppland, till stor del blivit raserad vid projekteringen av ledningen. Fornlämningen var svårt skadad och stenarna låg kringspridda runt anläggningen. Detta medförde att länsstyrelsen beslutade att återstoden skulle dokumenteras genom arkeologisk undersökning. De rester och fynd som eventuellt kunde finnas kvar skulle tas tillvara. Stockholms läns museum utförde slutundersökningen under november 1999. Uppdragsgivare var NLP Necks Lednings Projektering AB.

Topografi och fornlämningsmiljö

Området är ett utpräglat sprickdalslandskap med odlade dalgångar och skogsklädda höjder och impediment. Området är främst bevuxet med gran och tall. De lägre liggande partierna utgörs av postglaciala leror på nivåer ca 20-25 meter över havet. Impedimenten är belägna ca 25 meter över havet och når upp till 50 meter över havet. Dessa består av morän och gnejs. Ungefär sex kilometer sydväst om Raä 206 ligger Mälaren och ca en kilometer norr ut finns Edssjön.

Bygden är rik på fornlämningar. Majoriteten av lämningarna är belägna på impedimentens höjder och krönlägen. Många lämningar finns även vid övergången till åkermarken. Kring den aktuella fornlämningen finns många enstaka gravar och gravfält vilka utgör de vanligaste typerna av lämningar i området. Ungefär 200 meter SO om Raä 206 finns det en skålgropsförekomst och 600 meter SV om graven finns en fornborg (Fig 2 samt Fig 3).

Raä	Beskrivning
84	Fornborg
86	Stensättningar
87	Stensättning
113	Gravfält
202	Stensättning
203	Stensättning
204	Stensättning
205	Gravfält
207	Stensättning
208	Gravfält
320	Skålgropar/älvkvarnsförekomst

Fig 2. Fornlämningar i närområdet kring Raä 206.

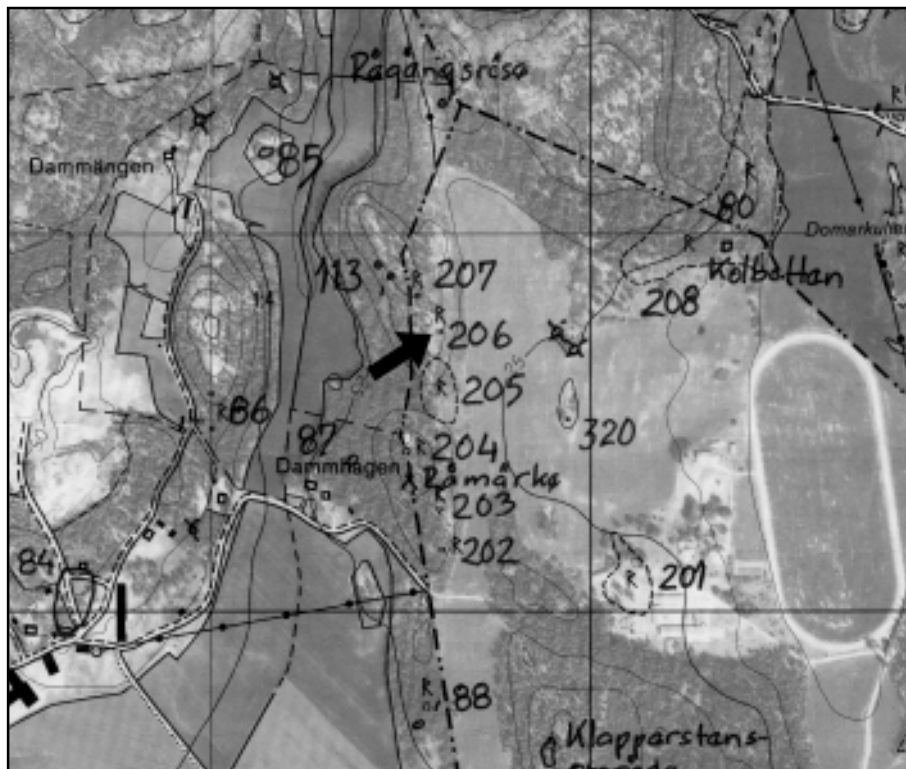

Fig 3. Den undersökta stensättningens läge samt omkringliggande fornlämningar. Ekonomiska kartans blad 10I 9d Sollentuna, skala 1:10 000

Metod

Anläggningen behövde ej avtorvas då den var kraftigt skadad. Den dokumenterades på ritfilm, i plan och i sektion. Kolprov togs regelmässigt där kol påträffades. Anläggningen dokumenterades även med hjälp av foto.

Undersökningsresultat

Anläggningen var belägen i krönläge på urberget, ca 35 meter över havet, väl exponerad mot lägre liggande mark i öster. Den var ca 5x5 meter i diameter och hade rundad form. Dess överbyggnad var till större delen försvunnen men enligt fornminnesregistret har höjden varit 0,3 meter.

Enligt uppgifter i registret var anläggningens packning kraftigt skadad redan tidigare. Där står att: "de flesta stenarna var utkastade eller borttagna". Vid den arkeologiska undersökningen konstaterades att utdragen och/eller utslängd sten samt jord-

yllning fanns norr om anläggningen. Gravens packning fanns delvis bevarad i sydväst intill kantkedjan samt i norra halvan. Att packningen delvis låg kvar i den norra delen torde bero på att det där fanns en naturlig svacka i berget. Majoriteten av stenarna i packningen var skärviga och 0,1-0,4 meter stora.

Stensättningens kantkedja var endast sporadisk bevarad och bestod av både rundade och kantiga stenar, ca 0,2-0,7 meter i diameter (Bilaga 2).

Fig 4. Stenpackningen efter rensning, bilden tagen från söder.
Foto: Göran Werthwein.

Stenpackningen i norra halvan var 1-3 skikt tjockt och efter att den tagits bort kunde ett välavgränsat svagt sotigt lager (2x1,5 m stort) iaktas. Sotlagret var 0,02-0,05 m tjockt och innehöll endast brända ben och enstaka kolbitar samt kvarts (se nedan). Tre ¹⁴C-prover tillvaratogs (Fig 5). Jordfyllningen bestod av mo. Under delar av sotlagret fanns en bergsskrevan (ca 1,3x1 m stor) vilken var uppfylld med 0,2 m stora stenar. Mellan dessa stenar fanns skärvstenar inkilade, troligen för att utjämna ytan. Stenfyllningen i skrevan täcktes bl.a. av en flat sten (0,3x0,2 m stor) på vilken de brända benen delvis vilade.

Provnummer	Vikt gr	Anmärkning
Kp 1	0,4	Funnet ca 0,1-0,2 m ner i fyllningen
Kp 2	8,8	
Kp 3	1	Funnet intill brända ben i benlagret

Fig 5. ¹⁴C-prover tagna i sotlagret.

Brända ben fanns inom en begränsad yta (0,8x0,8 m stor) i sotlagret. Att lagret ej sträckte sig utanför, den i svackan placerade, stenpackningen torde indikera att gravgömmen, trots sentida yttre påverkan, var intakt. Totalt påträffades 67,8 gram brända ben där 41,4 gram kunde bedömas tillhöra en vuxen människa. Inga djurben kunde beläggas. Benen var ej sotiga.

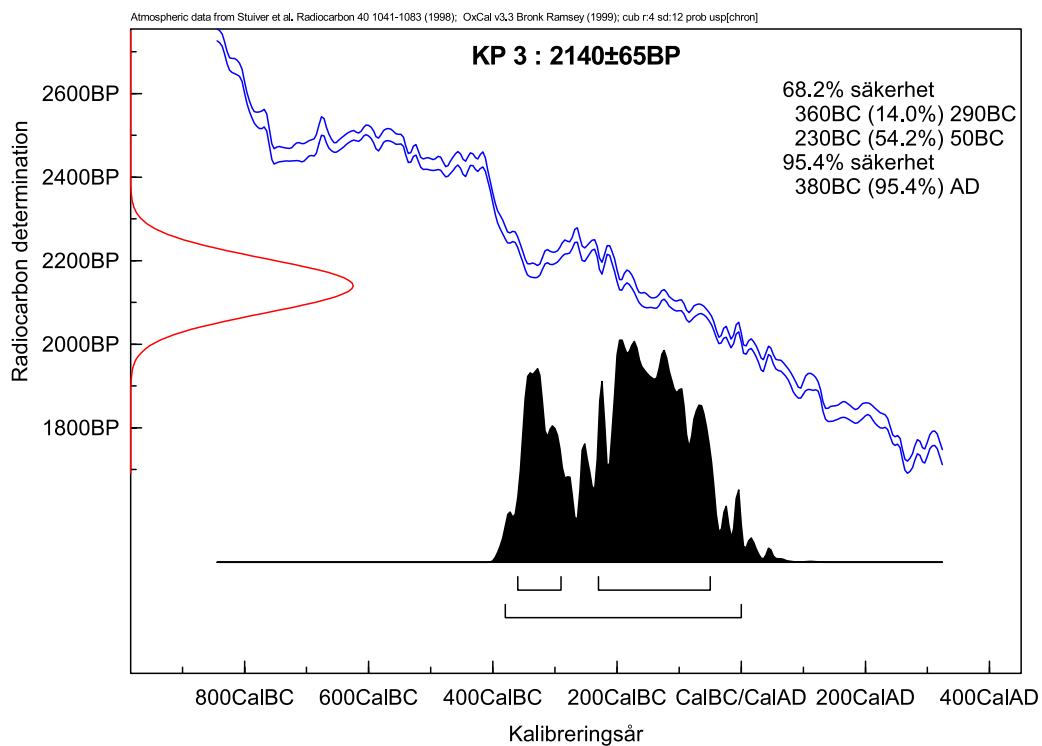
Kolprovet från benlagret (Kp3) skickades till Ångströmlaboratoriet i Uppsala för ¹⁴C-analys. Resultatet blev 2140 +/- 65 BP vilket ger en datering till förromersk järnålder (Bilaga 1). Med 95% sannolikhet har den döde gravlagts ca 380 cal bc, 2 sigma.

Tolv kvartsavslag (107,7 gr) och två plattformskärnor (145,5 gr) påträffades på berg-hällen utanför stensättningen. I ben- och sotlagret hittades ytterligare fyra kvartsit-avslag och 1 kvartsavslag (8,6 gr). Då fynden är belägna ca 35 meter över havet kan de eventuellt indikera att ett kvartsbrott/åder eller att en slagplats funnits i närheten och att den brukats under neolitisk tid och/eller bronsålder.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stockholms läns museums diarienummer:	1999:081
Länsstyrelsens beslut:	2021-98-51176
Ekonomiska kartans blad:	10I 9d Sollentuna
X-koordinat (rikets nät):	6598,37
Y-koordinat (rikets nät):	1616,8
Höjdsystem:	RH00
Undersökningsperiod:	10-11 november 1999
Arkeologisk personal:	Göran Werthwein, Patrik Gustavsson
Fältarbetsledare och rapportansvarig:	Göran Werthwein
Kommun:	Sollentuna
Socken:	Sollentuna
Område:	Svartinge

Bilaga 1. ¹⁴C-analys, prov Kp3

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, plan och profil

Up, Sollentuna socken och kommun, Svartinge, Raä 206

Raä 206, Stensättning

Rundad, ca 5 m i diameter och ca 0,3 m hög.

Sot- och benlager, 2x1,5 m stort.

Anläggningen har blivit kraftigt skadad, dels i samband med arbete med en matarledning (vilket föranledde undersökningen) och dels vid ett äldre skede (nämns i fornminnesregistret). Graven var belägen ca 35 meter över havet. Överbyggnaden var till större delen försvunnen. Utdragen och/eller utkastad sten kunde iakttagas omedelbart norr om anläggningen. Gravens packning fanns delvis bevarad i sydväst intill kantkedjan samt i norra halvan. Den del av stenpackningen som var bevarad utgjordes av 0,1-0,4 m stora skärviga stenar. Kantkedjan utgjordes av 0,2-0,7 m stora rundade och kantiga stenar. Att packningen delvis låg kvar i norr berodde på att det där fanns en naturlig svacka i berget.

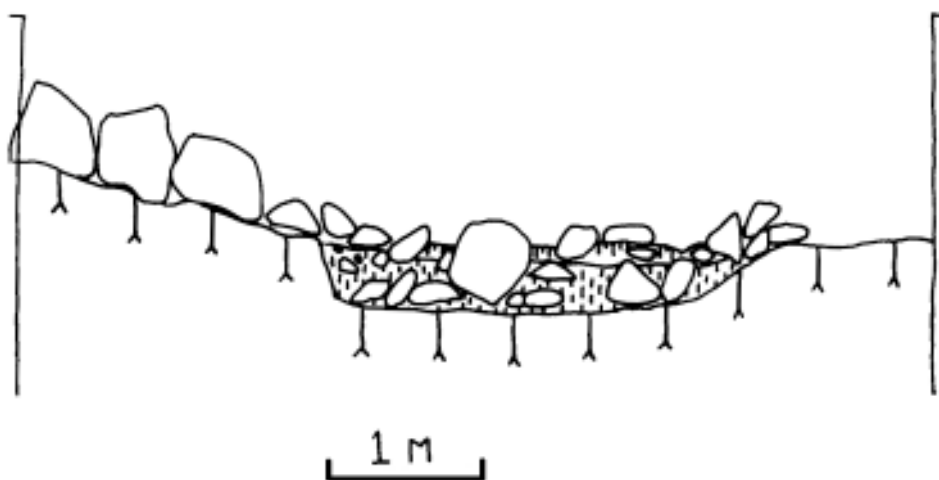
Tjockleken på den bevarade stenpackningen var 1-3 skikt. Därunder kunde ett välavgränsat svagt sotigt lager iakttagas. Sotlagret var 0,02-0,05 m tjockt och innehöll brända ben och enstaka kolbitar samt kvarts. De brända benen fanns inom en begränsad yta (0,8x0,8 m stor) i sotlagret. Att

lagret ej sträckte sig utanför den befintliga stenpackningen indikerar att gravgömmen var intakt.

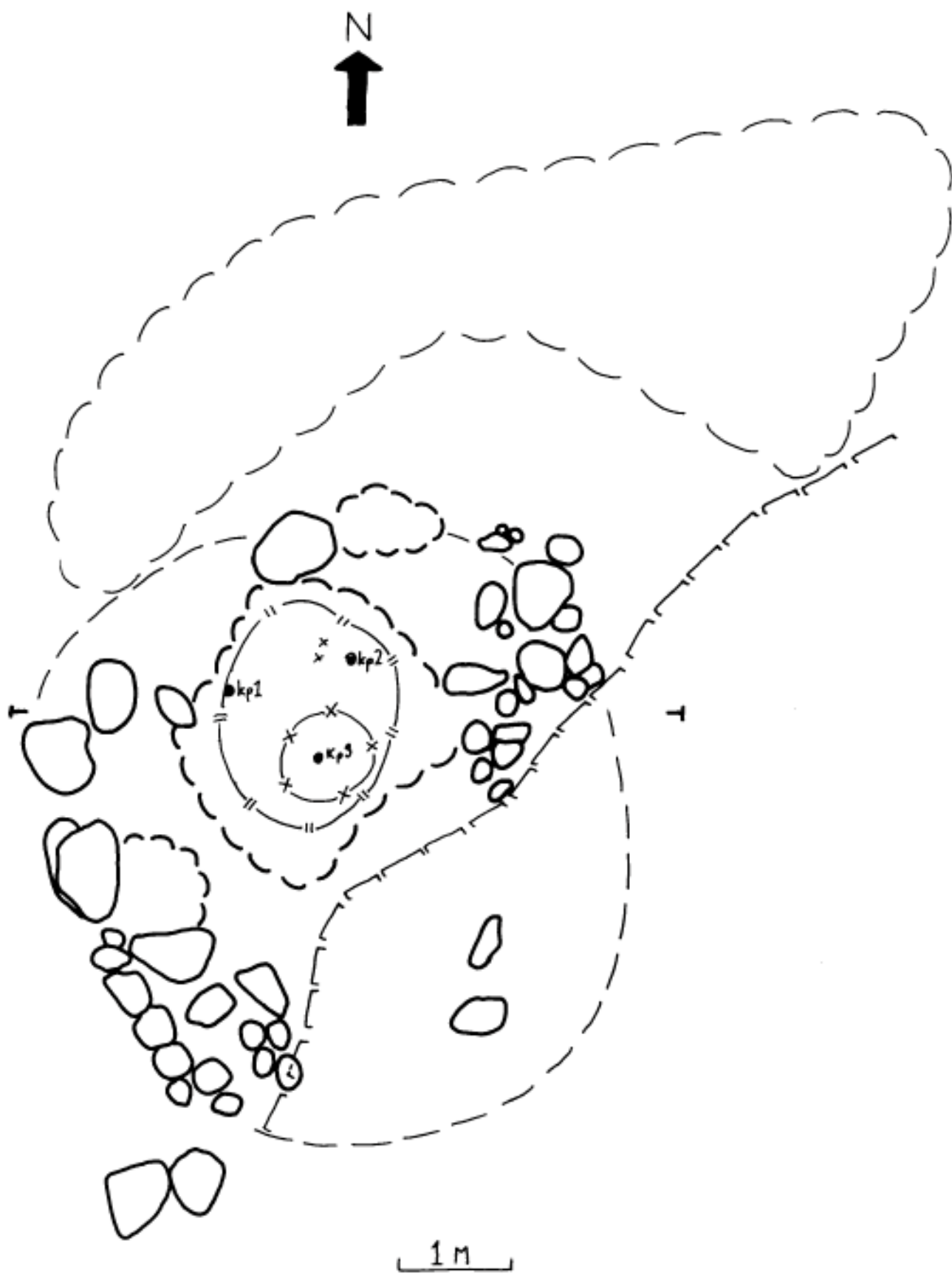
Under delar av sotlagret fanns en bergsskrev (ca 1,3x1 m stor, 0,2 m djup) vilken var uppfylld med 0,2 m stora stenar. Mellan dessa stenar fanns skärvstenar inkilade, troligen för att utjämna ytan. Stenfyllningen i skrevan täcktes bl.a. av en flat sten (0,3x0,2 m stor) på vilken de brända benen delvis vilade. Totalt påträffades 67,8 gram brända ben. Den osteologiska analysen påvisade att 41,4 gram var ben från en vuxen människa. Benen var ej sotiga. Jordfyllningen bestod av mo.

Tre kolprover tillvaratogs i sotlagret och ett prov (Kp3) analyserades vid Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Dateringen blev 2140 +/- 65 BP. Med 95% sannolikhet har den döde gravlagts ca 380 cal bc, 2 sigma.

I ben- och sotlagret hittades fyra kvartsitavslag och 1 kvartsavslag (8,6 gr). Även utanför anläggningen påträffades 14 fynd av kvarts. Två av dessa utgjordes av kärnor. Inget av stenfynden tolkas tillhöra graven, istället tros de härröra från ett äldre skede. Möjligen kan dessa fynd indikera ett utnyttjande av en närliggande kvartsåder.

Profil från söder, skala 1:50.

Plan skala 1:50.

Bilaga 3. Fyndlista

Sakord	Material	Ant	Vikt	Teknik	Sek attr	Beskrivning
Br ben	Ben		67,8			Ej sotiga ben. 41 gr ben fr människa (kranium 22 gr, tandrot 0,1 gr, rörben 19,3, obestämt 26,3 gr)
Avslag	Kvartsit	2	6,1	Plattform		Från ben/sotlager. Plattform, slagbula. Dessa bitar ska sitta ihop
Avslag	Kvartsit	1	1,5	-		Från ben/sotlager
Avslag	Kvartsit	1	1	-		Från ben/sotlager
Avslag	Kvarts	1	1	-		Från ben/sotlager
Avslag	Kvarts	1	24,6	Plattform	Hak?	Kvarts med inslag av granit/gnejs. Plockat i ytan på berget
Kärna	Kvarts	2	145,5	Plattform		Plockat i ytan på berget. Den större kvartsbiten har en tydlig plattformsavspaltning och den mindre biten har två avspaltningar med mer osäkert ursprung
Avslag	Kvarts	11	83,1	-		Plockat i ytan på berget. Några avslag är fragment, några intakta. Två avslag har spår efter plattformsmetod